

Adam Zamoyski
Warszawa 1929. Lenins fejlslagne forsøg på at erobre Europa
Oversat fra engelsk af Niels Ivar Nielsen
Informations Forlag 2011
205 sider ill.
kr. 249

En rigtig lille perle af en bog. På under 200 videnstunge, men yderst velkrevne sider, lykkes det forfatteren at oprulle et drama, som efter hans mening ændrede Europas skæbne i 1920. Slaget om Warszawa er dramaets omdrejningspunkt. Og med det som udgangspunkt trækker den britiske historiker Adam Zamoyski ikke blot lange tråde tilbage i historien – men også fremad helt til 1989.

Historikerne glemte siden dette slag, som forfatteren kalder porten til Vesteuropa. De sovjetiske historikere, fordi nederlaget ikke var særlig glørværdigt for den sovjetrussiske side. Mens de vestlige historikere simpelthen overtog den sovjetiske historieskrivnings minimering af slagets betydning. Anden verdenskrig annullerede endegyldigt og eftertrykkeligt dets konsekvenser. Og så gik det i glemmebogen.

Det er forfatterens tese, som også bogens titel indikerer, at russernes nederlag foran Warszawa reddede Europa fra bolsjevikernes drøm om at realisere verdensrevolutionen.

Adam Zamoyski stammer fra den fine polske højadel. Født 1949 i USA af polske emigrant-forældre, men opvokset i England og siden uddannet ved Oxford Universitet. Zamoyski er forfatter til en række vægtige monografier – om polsk historie, om Napoleons felttog mod Rusland 1812 samt til biografier om Polens sidste konge, om komponisten Frederic Chopin og om pianisten, komponisten og politikeren Ignacy Paderewski (1860-1941).

Polens og Ruslands indbyrdes historie er dramatisk, omskiftelig og ikke mindst ømfindelig. I den polske optik er grænsen mellem de to lande samtidig en barriere mellem barbari og civilisation. Det var her, en militant romersk-katolsk kirke kolliderede med sin østlige modpol - den russisk-ortodokse kirke. Langvarigt og uforsonligt har mødet været. Såvel teologisk som militært.

Det forenede kongerige Polen-Litauen omfattede i senmiddelalderen og op i nyere tid størstedelen af Ukraine og Hviderusland. Det lukkede rummet mellem Østersøen og Sortehavet. Dets hære havde så sent som i 1612 stået i Moskva. I anden halvdel af 1600-tallet begyndte en konsolidering af Moskva-Rusland og en tilsvarende nedgangstid for Polen-Litauen. En nedgang, der fortsatte, indtil den polsk-litauiske

stat simpelthen ophørte med at eksistere ved de polske delinger – i 1772, 1793 og i 1795. Ofret som en anomali på 1700-tallets statsræsons alter. ”Ofret” – ordet er ikke tilfældigt. I 1800-tallet blev Polen kaldt ”nationernes Kristus”. I over 120 år var landet kun en nation - territorielt delt mellem Østrig, Rusland og Preussen. En nation, der var tæt centreret omkring sin romersk-katolske kirke. Kirke og nation blev synonymmer.

Imperiernes fald på strube i 1. Verdenskrig muliggjorde, at Polen atter kunne opstå som stat. Som en del af Versailles-kongressens beslutninger. Genopstået på grundlag af den amerikanske præsident Wilsons princip om nationernes selvbestemmelse. Men Polens østgrænse efter sejren over Sovjetrusland i 1920 fulgte ikke ligefrem de wilsonske principper. Det genopstandne Polen blev en stat, der var klemmt inde mellem to paria-stater, der ikke havde været inviteret med til fredslutningen i Versailles – men som ved den først givne lejlighed kun tørstede efter revanche. Paria-staterne var verdenskrigens taberlande – det besejrede Tyskland og det nye revolutionære, men internationalt udfasede, Sovjetrusland.

Efter München-aftalerne i 1939 betragtede Hitler og Stalin da også Polen som et veritabelt tag-selv-bord. Og med Sovjetunionens triumf i den næste verdenskrig et tag-selv-bord ene og alene for den sovjetiske diktator. På Tysklands bekostning blev landet ”rullet” mod vest. Mens den nye grænse mellem Polen og Sovjetunionen stort set kom til at følge den linje, som den britiske udenrigsminister George Curzon havde foreslået russerne allerede i juli 1920.

Da så det socialistiske Polen med Sovjetunionens sammenbrud atter blev frit, blev landets sikkerhed helt afgørende for dets ageren. F.eks. var medlemskabet af Nato i sluthalvfemserne langt vigtigere for polakkerne end medlemskabet af EU. Sikkerhed frem for alt. Ligesom raketbatterier baseret på polsk territorium i dag er langt vigtigere end Nato-traktatens mere eller mindre luftige musketér-ed.

Det er som nævnt Adam Zamoyskis erklærede formål at hive slaget om Warszawa i august 1920 ud af historiens glemmebog. Fordi han mener – måske lidt flot - det i historisk betydning kan måle sig med antikkens Marathon og napoleonstidens Waterloo. Lenin håbede ved at besejre polakkerne på slagmarken at få adgang til det eftertragtede og tilsyneladende revolutionsmodne Tyskland og her forene sig med det tyske proletariat.

Tyskland var i Lenins optik nøglen til de andre vesteuropæiske lande og til verdensrevolutionen. En ideologisk skrivebordsplan, der ikke tog højde for massernes krigstræthed – og ikke mindst for den polske modstandsvilje og –evne. Under ledelse af en autodidakt officer, Jozef Pilsudskij (1867-1935), der i sin hidtidige karriere

havde vist sig mere end villig til at gå i ledtog med hvem som helst, blot de ville og kunne støtte hans kamp for et forenet, frit og selvstændigt Polen, standsede polakkerne den røde hærs fremtrængen. Ved fredsaftalen i Riga den 18. marts 1921 forblev store dele af Hviderusland og det vestlige Ukraine polske.

Læsere med hang til militærhistorie kan i denne bog få deres lyst tilgodeset. Oven i købet med den kvalifikation, at historien ikke før har været behandlet så udførligt. Zamoyski skriver godt og kompetent – og med et stort overblik. Krigshandlingerne sættes til stadighed ind i deres rette sammenhæng.

Aldeles ubetaleligt og morsomt er det store kapitel med overskriften ”Amatørsoldater”. Omhandlende det skrabsammen, der karakteriserede begge hære – den ene mere kompleks, farverig og spraglet end den anden. Med officerer og soldater, der havde vidt forskellig baggrund, og som til tider havde meget svært ved at samarbejde. Og med våben, hvis oprindelse skulle findes i adskillige hære. Mest broget, men også af central betydning, var kavaleriet – datidens kampvogne, selv om rigtige, men klodsede tanks også udgjorde en del af isenkrammet. Hestene spændte fra elegante fuldblods til plumpe landbrugsheste. Rytternes sadler kunne være kostbare og elegante – men de kunne også blot være et tæppe eller en pude. Et citat fra side 47 – til illustration af et af slagets ildvåben:

”Den eneste virkelig succesrige kombination af ildkraft med mobilitet var den russiske *tatjanka*. Denne bestod af en tung maskinkanon monteret bag på en åben hestetrukket vogn med én mand til at styre hestene og to til at bemane maskinkanonen. Med hestene i galop kunne den køre hurtigt op til en infanterilinje, krænge hastigt rundt, aflevere svidende salver på tæt hold og – mens den opretholdt beskyddningen – køre hurtigt væk igen, når det fjendtlige kavaleri og artilleri begyndte at true den”.

En række historiske navne optræder i sideroller i det polske drama. Det gælder en ung britisk krigsminister ved navn Winston Churchill, en ligeledes ung fransk major Charles de Gaulle, en kommende sovjetisk despot ved navn Stalin, en Tjeka-chef og født polak ved navn Feliks Dzerzjinskij, en krigskommissær Lev Trotskij – og en 27-årig sovjetisk hærfører ved navn Mikhail Tukhatjevskij. Talsmand for anvendelse af blitzkrig (!), men henrettet sammen med så mange andre under de store udrensninger i 1930'erne.

Bogen er rigt illustreret med yderst interessante samtidige fotografier. F.eks. et af russiske soldater med en fodbeklædning, sat sammen af stykker af birkebark og gamle dæk. Til sidst blot et lille hjertesuk. Der blev ikke indgået fredsaftaler i 1945 (side 11). Er det måske oversættelsen, der har skylden?